

Skötselplan

för
Dyviks lövängars naturreservat

Bilaga 3

2011-11-01

Omslagsfoto: Hans Källgren.

Innehållsförteckning

Förord.....	4
Övergripande bevarandemål.....	5
Allmänna bevarandemål	5
Naturvårdsförvaltning	5
Skötselområden.....	14
Figur 1. Karta med skötselområden för Dyviks lövängars naturreservat, Tyresö kommun.	25
Figur 2. Karta med byggnader och anläggningar inom Dyviks lövängars naturreservat, Tyresö kommun.	27

Förord

Hösten 1984 fick Arbetsgruppen Dyviks lövängar tillstånd att sköta Tyresö kommuns markområde kring Dyviksmaren på Brevikshalvön enligt en preliminär skötselplan. Målsättningen var att försöka återställa delar av den landskapsbild med lövängar och slätterängar som präglade området åtminstone under 1700- och 1800-talen fram till 1950-talet. Detta har Arbetsgruppen Dyviks lövängar lyckats bra med.

Ett omfattande ideellt arbete med gallring, röjning, fagning, slätter med mera har resulterat i återskapandet av cirka 1,5 hektar slättermark som hävdas kontinuerligt varje år. Kärngruppen i arbetet har bestått av ett 15-tal personer, men fler än hundra personer deltagit vid enstaka tillfällen. Under ett antal år har några högstadielklasser engagerats vid fagningen, bland annat från Nyboda skola.

Arbetet i området har fått en god uppmärksamhet. Reaktionerna från allmänheten har genomgående varit mycket positiva. År 1989 fick Arbetsgruppen Dyviks lövängar landstingets miljöstipendium för sina insatser. Från 1987 fick Arbetsgruppen ett årligt så kallade NOLA-bidrag från länsstyrelsen vilket gavs till brukare av särskilt värdefulla ängs- och hagmarker. Sedan EU-inträdet har detta stöd ersatts av olika bidrag med syften motsvarande NOLA-bidraget. Bidrag har givits till arbetet under vissa år i form av gårdsstöd respektive hävd av betesmark och slätterängar med särskilda värden. Utvecklingen av floran på slättermarkerna har varit mycket positiv under tiden sedan 1984. De slättergynnade växterna har stadigt ökat medan de oönskade arterna har minskat i samma utsträckning.

Sammanfattningsvis kan sägas att restaureringen av de från början mer eller mindre starkt igenvuxna slättermarkerna i stort sett är avklarad. Att utvidga slätterängsarealen är inte aktuellt, annat än marginellt. Det som återstår är den kontinuerliga årliga hävden. Arbetsgruppen har en klar bild över önskemål om områdets framtid och gruppens egna ambitioner. Denna skötselplan för Dyviks lövängars naturreservat ingår tillsammans med föreskrifter i beslutet för inrättandet av reservatet.

Skötselplanen har främst utarbetats av Ulf Johansson, arbetsgruppen Dyviks lövängar och Göran Bardun, miljö- och trafiknheten, Tyresö kommun. För kartframställningen har Karin Troedsson svarat för vid kart- och mätnheten, Tyresö kommun.

Övergripande bevarandemål

De övergripande målen för området skötsel är att:

- bevara löv- och slätterängarnas karaktär
- bibehålla och utveckla den stora variationsrikedomen och biologiska mångfalden samt
- gynna en allsidig naturupplevelse.

Allmänna bevarandemål (riktlinjer och åtgärder)

- Att bedriva ängsskötsel och lövtäkt i löv- och slätterängsområdena
- Vidmakthålla variationen i landskapet bland annat genom att bevara alla träd- och buskarter och om möjligt låta dessa vara representerade i alla åldrar från plantor till åldrande och självdöende exemplar.
- Behålla en flerskiktad vegetation samt en växling mellan öppnare gläntor och mer slutna partier.
- Bevara hålträd, torrträd, murkna stubbar, döda grenar och liggande stammar där de inte hindrar ängsskötseln.
- Bevara gamla tallar och enbuskar.
- Vara aktsam om bärande träd och buskar.
- Låta vissa områden utvecklas fritt, med undantag av granröjning i rena lövskogspartier.
- Hålla kanalen från Dyviksmaren öppen för bättre vattencirkulation och för fisk att passera.
- Kvarlämna vassruggar runt Dyviksmaren där så är lämpligt för ängsskötseln och lämna något parti med orörd och strandnära ängsmark om hösten för att gynna fiskens lek.

Naturvårdsförvaltning

Naturvårdsförvaltaren har till sin hjälp för området skötsel en samrådsgrupp som sammanträder minst en gång per år. Gruppen representeras från kommunen med personal från funktionerna naturvård, markinnehav samt friluftsliv. Föreningen Arbetsgruppen Dyviks lövängar utser representanter till gruppen. Dyviksudds tomtägareförening bjuds in vid behov till samrådsmöten.

I frågor som rör vattenvård för Dyviksmaren, Furuholmsfladen, Båthusviken och Ällmorafjärdens vatten utanför Sandängen ingår dessutom en representant för Tyresö fiskevårdsförening i den grupp som kallas till möte. I frågor som rör vattenvårdsplaner för Furuholmsfladen inbjuds även en representant för ägare till fastigheterna Dyvik 1:302 och 1:303.

Naturvårdsförvaltaren ska för reservatet anteckna de åtgärder enligt skötselplan som utförs och anteckna även datum för åtgärden. En sammanställning av det gångna årets verksamhet i reservatet upprättas av naturvårdsförvaltaren. Arbetsgruppen Dyviks lövängar lämnar på det årliga samrådsmötet en förteckning över utförda åtgärder som även anges på karta. Förvaltare som utför det praktiska arbetet i naturreservatet är den kommunala förvaltning som har hand om övriga naturreservat i Tyresö kommun.

Lövskogen

Den största andelen av områdets area upptas av ädellövskog, ofta med en rikt utvecklad lundflora (ett av kommunens värdefullaste och botaniskt rikaste ädellövskogsområden), fram för allt i område 6a och b. Den rika lundfloran av kärleväxter ska ges möjlighet att bestå och om möjligt gynnas. Rövning av barruppslag är ett måste eftersom de på sikt annars kan ta över. Slyppslag i halvslutna och kärleväxtrika partier kan med tiden innebära en alltför stor beskuggning varför de försiktigt bör röjas bort.

Det är viktigt att en del sly och ungträd lämnas kvar och i synnerhet då alm, lind, oxel, ask, lönn och andra i området ovanliga träd- och buskarter vilka tar vid när de gamla faller eller dör. På lång sikt är det önskvärt att något minska ekdominansen och gynna de andra ädellövträden. Eksly bör därför röjas i större omfattning där slyrövning är aktuellt. I partier där örtfloran är mer trivial gynnas i stället utvecklingen av en rikare lav-, moss- och svampflora samt en rik fauna av insekter, fåglar med mera.

I skuggiga lägen lämnas lövskogen i princip orörd med undantag för rövning av barruppslag samt av träd som i alltför hög grad beskuggar ängsmarkerna. I soligare och varmare lägen kan det bli aktuellt med viss rövning för att bland annat gynna insektsfaunan.

Barr- och blandskog

Denna lämnas i princip orörd. Granen får dock inte helt ta över, varför det i framtiden kan bli aktuellt med granrövning av yngre träd. En varierad blandskog ska eftersträvas. I hållmarkstallskogen görs normalt inga ingrepp. Nyckelbiotopområdet inom skötselområde 25 har förekomst av lågor av asp och gran, torra träd, äldre grov asp, högstubbar, storbäckig terräng samt lodytor vid rasbranterna. Skogsstyrelsen utser nyckelbiotopområden och det är ytor som har höga biologiska värden.

Ängsmarkerna

Slättermarkerna ska skötas på traditionellt riktigt sätt. I ängsskötseln ingår följande arbetsmoment:

<i>Arbetsmoment</i>	<i>Tidpunkt under året för åtgärd</i>
Fagning	Andra halvan av april- första veckan i maj
Försommarslätter	Första halvan av juni
Slätter	I slutet av juli-början av augusti
Höstbete	I mitten av augusti
Höstslätter	I början av september
Hamling	Trad. sensommaren (ej april-juni)
Stubbskottshuggning	Under höst
Gallring och röjning	Under höst-vinter

Fagning

Nedfallna grenar och kvistar samt löv och annan förna räfsas ihop till högar. Dessa kan antingen brännas på noga utvalda brännplatser eller forslas bort för att användas till kompostering. En del av "faget" kan även läggas i högar utanför ängarna till glädje för maskar, övervintrande snokar och paddor etc.

Fagningen fyller flera viktiga funktioner:

- Slättern underlättas genom att kvistar med mera som försvårar liens arbete avlägsnas.
- Mossbildningen minskar eftersom en del mossa alltid rivs upp vid räfsningen. Mossan sågs i äldre tider vara ängens största fiende. Partier som är starkt mossbelupna bör därför räfsas hårdare. Har man tid kan man bli tvungen att ta händerna till hjälp där mossan sitter som hårdast. När mossan kommer bort gynnas ängsväxterna. Små nakna blottor kan uppstå där nya frön kan gro, vilket är viktigt för en del konkurrenssvaga arter.
- Ansamling av förna undviks. Under vinterhalvåret och den tidiga våren kan löv och annan förna bilda ett frostskydd för vegetationen. Får det ligga kvar över sommaren kvävs ängsväxterna. De kräver ljus, luft och värme vilket de inte får under en kvävande förnafilt. Endast ett fåtal konkurrensstarka, högvuxna och snabbväxande arter förmår tränga igenom en sådan förnafilt och sådana hör inte hemma på en riktig äng.
- Ängsfloran blir artrikare och gynnas. Förutom det som ovan sagts gynna ängsfloran bidrar fagningen självklart till att marken blir näringsfattigare.
- Växtmaterial som bryts ned av maskar, bakterier och svampar innehåller en hel del näring. De flesta ängsväxterna är anpassade till näringsfattiga förhållanden. De hushållar med näring. De växer långsamt och är ofta lågvuxna med en stor del av sin bladmassa nära marken. På näringsrika marker har de inte en chans att hävda sig gentemot mer högvuxna och snabbväxande arter. I äldre tider kunde ängarna ibland bli alltför utmagrade. Detta är inte aktuellt idag, med tanke på kvävenedfallet.

Lämplig tidpunkt för fagningen är när marken blivit tillräckligt torr att gå på utan att ta skada, när vitsipporna börjat blomma och lyft fjolårslöven (som

därmed blir lättare att räfsa upp). Detta inträffar normalt kring månadsskiftet april/maj.

Brännfläckarna bör göras så små som möjligt och placeras där de skadar vegetationen minst. Efteråt skall askan avlägsnas med spade. Den får inte ligga kvar och läcka ut näring (främst fosfor och kalium). Förr i tiden strödde man ibland ut askan över ängen, bland annat för att motverka mossbildning. Idag är denna åtgärd mer tveksam eftersom fosfor och kaliumet i askan bidrar till att växterna lättare kan ta upp kvävet. Detta tillvägagångssätt bör undvikas för att i stället ta bort mossan med manuella metoder.

Försommarslätter

Denna form av slätter sker under första hälften av juni och syftar till att få bort eller åtminstone minska oönskad vegetation i första hand gäller det vissa bredbladiga gräs som hundäxing eller andra konkurrensstarka arter som älgört, åkertistel, hundloka med mera. Det är en selektiv slätter och man kan gå tillväga på olika sätt. Enstaka exemplar av hundäxing till exempel, kan även toppslås om man vill skona vegetationen runt omkring, det vill säga man slår endast av toppen (vippan) och hindrar därmed gräset att gå i blom. Hundlokor får man bäst bort genom att dra upp dem med rötterna. Det går lättast när marken är fuktig. Numera efter flera års avlägsnande har hundlokorna nästan helt försvunnit.

Slätter

Förr hade man olika tecken i naturen till hjälp när tidpunkten för slättern skulle ske. Ett sådant, för oss tillämpligt tecken, var när klövern hade blommat över. En för Dyvik lämplig tid är slutet av juli för de mer produktiva markerna samt någon vecka in i augusti för de magrare ängsbackarna. Väntar man med slättern för länge, till slutet av augusti eller senare, blir ängen betydligt mer svårslagen. Alltför sen slätter liksom alltför tidig (före mitten av juli) gör även att artantalet minskar. Om man använder lie eller maskindrivna redskap med skärande egenskaper har ingen betydelse för floran.

Redskap som slår eller sliter av växterna, typ gräsklippare, slaghack eller piskande nylonlinor, är däremot helt förkastliga och får absolut inte användas eftersom de skadar växtligheten med utarmning som följd. Hittills har vi främst använt lie och bör göra det även i fortsättningen i så hög grad som möjligt. En bärande tanke med hela verksamheten är att föra detta kulturarv vidare med allt vad det innebär. En liten knivslättermaskin har tidigare använts för att slå delar av ängarna några dagar före ordinarie slätterdagar. Då maskinen ofta har fått maskinskador så sker numera all slätter med lie.

Någon dag före de egentliga slätterdagarna slår man upp "gator" i ängarna samt kanter som annars är svåra att slå med lie. Genom detta gör man en betydande tidsvinst. De som slår med lie "kommer åt" mycket lättare eftersom de då alltid har en slagen kant att gå efter och de som räfsar kan sätta i gång direkt utan att behöva vänta på "liefolket".

Det avslagna höet ska självklart räfsas upp och föras bort - annars förfelas ju syftet med hela ängsskötseln. Slätter utan efterföljande räfsning och

borttransport är helt meningslös. Av praktiska skäl gör vi detta under samma dag. Bäst är annars att räfsa ihop höet i strängar och låta det torka på platsen och vända det en eller ett par gånger innan borttransporten. En sådan hantering gör att de mogna fröna sprids ut i större omfattning än om man för bort höet samma dag. Slätter och räfsning gör att anhopning av förna undviks samt att ängsvegetationen gynnas och blir artrikare (samma effekt som fagningen med andra ord, se även under denna rubrik).

Höstbete

Förr var det ett normalt led i skötseln att släppa in nötkreatur i ängarna för att beta av återväxten. Detta skedde tidigast omkring sju till tio dagar efter avslutad slätter. Djuren fick sen gå där i cirka fyra veckor. Som ett genomsnittligt betestryck kan anges två djur per hektar. Lämpligt betestryck kan variera beroende på olika faktorer från år till år och måste avgöras från fall till fall. Höstbete har en mängd positiva effekter för ängen och dess flora. Bland annat trampar djuren ned frön i marken som därmed får lättare att gro. De betar av sly och kommer åt på ställen dit lien inte når samt gör att grässvålen blir tätare.

En höstbetad äng anses bli artrikare än den som inte höstbetas. Under åren 2005-2008 lånades djur från Uddby gård för höstbete under augusti fram till i början av september. Ur naturvårdssynpunkt så utförs betet bäst av nötkreatur. Hästar och får lämpar sig inte på en äng och kan göra mer skada än nytta. Under de två första åren betade sex respektive fem får. Andra till fjärde året betade tre till fem Herefordnöt. Effekten av enbart fårbete var relativt begränsad men fåren höll efter älggräset bra, liksom övrigt sly. Utsläppet av djur skedde för sent för att ge full effekt av betet samt att det även var för få djur som betade. Nötbetet hade en mer påtaglig effekt och efter fyra veckor var ängarna färdigbetade för det året.

Positiva effekter av nötbetet var bland annat att bredbladiga gräs som hundäxing och ängskavle starkt minskade i utbredning. Mer negativt var att lundfloran tycks ha tagit skada av trampet och att strandängarna blev gropiga och ojämna. Bladvass stod som nummer ett på menyn.

Om höstbete med nöt återupptas, vilket är önskvärt, bör åtminstone Stora och Norra strandängarnas mjuka marker och gungflyn hägnas av för att undvika trampskador. Den begärliga bladvassen kan i stället slås med lie och ges direkt till djuren i samband med normal tillsyn.

Vid bete måste området stänglas, helst med trögärdesgård. Järntråd kan också användas för vissa partier. Några större inskränkningar för människors rörelsefrihet i området är inte effekten av detta förslag.

Höstslätter

De år som höstbete inte har bedrivits i området anordnas i stället en höstslätter. Denna har inte höstbetets alla fördelar men gör ändå en stor nytta. Det är viktigt att vegetationen är låg och kortsnaggad inför vintervilan. Då får de lågvuxna ängsarterna en bättre start nästa växtsäsong. Lämplig tid för höstslätter brukar vara i början av september. Vädret på sensommaren styr hur mycket som behöver slås. Normalt slås endast de bördigare delarna. Är vegetationen tillräckligt hög bör slätter utföras.

Hamling

För närvarande finns i området ett hundratal hamlingsträd – mest träd av ask men även al och några rönnar. Den senare inte så mycket för lövtäktens skull som för ökat ljusinsläpp och större artrikedom. Träden toppkas vid två till tre meters höjd. De nya skott och grenar som skjuter ut kring den avkapade toppen sågas eller skärs av med omkring tre till sju års intervall (hamling eller lövkvistning). Hamling skall ske ovanför grenkragen så att trädet inte tar skada.

Hamlingen var förr i vissa trakter, i synnerhet utmed kusten och i skärgården, en allmänt utbredd tradition och spelade en stor roll i försörjningen. Lövet och de fina kvistarna gav ett värdefullt vinterfoder. Gamla hamlade träd finns ännu vid liv på några håll i Tyresö, bland annat här vid Dyvik. Därför är det viktigt att föra denna tradition vidare.

Hamling/topphuggning kan även ses som ett alternativ till att såga ned trädet. Det förblir vid liv men hålls på en så låg höjd att det inte hindrar solljuset. I det täta lövuppslaget kan fåglar bygga bo. Efter en längre tid uppstår håligheter som kan utnyttjas som bohål. En löväng är i strikt mening en slättermark med hamlade träd.

Foderskörden kan alltså ske på två nivåer. Sådana marker är i dag ytterst sällsynta i hela Sverige. Här vid Dyvik har vi således ett särskilt ansvar för att vidmakthålla denna naturtyp. Fler träd bör topphuggas och hamlas, i första hand ask men även någon al. Toppkapningen bör ske när stammen i brösthöjd blivit ungefär så grov som "underarmen på en fullvuxen man", det vill säga omkring fem till tio centimeter i diameter. Är träden grövre tar de lätt skada.

År 2010 blev asken en rödlistad art på grund av askskottsjukan. Samma år sågs även de första tecknen på drabbade träd i området. Hur sjukdomen kommer att förlöpa är ännu för tidigt att säga men i Litauen, ett av de länder som först drabbades, har 60 % av askarna dött. Tills vidare bör ingen nyhamling ske i form av toppkapning. Däremot bör hamling i form av lövtäkt på redan hamlade träd fortsätta.

Stubbskottshuggning

Stubbskottshuggning innebär att man sågar av fram för allt yngre träd vid basen. De rotskott som sedan skjuter upp tillvaratogs förr i tiden som lövfoder, klenvirke eller stängselvirke. Ganska litet är känt och utforskat om denna tradition. Det har ansetts att den fram för allt har förekommit i sydligaste Sverige men norr därom ersatts helt av hamling.

Det har dock framkommit att stubbskottshuggning varit allmänt förekommande på Åland vid sidan av hamlingen. Även här i Dyviksområdet finns gamla askar vars stubbskott huggits vid upprepade tillfällen och under en längre tid. Det är alltså inte fråga om gamla stubbskott från en tidigare enstaka röjning (som annars är vanliga).

Det tycks snarare vara resultatet av en metodisk och systematisk kulturtradition. Exakt vad som legat bakom denna stubbskottshuggning i området är svårt att avgöra. Något speciellt syfte har man dock haft. Därför

är det av intresse att återuppta denna tradition på åtminstone något ställe, det vill säga stubbskottshugga någon enstaka ask (se område 10).

Gallring och röjning

Det främsta skälet till att avverka träd och röja buskar är att skapa ett bättre ljusklimat för ängsvegetationen. För mycket skugga och lövförna löser upp grässvålen och ger en artfattigare miljö. Alltför stort lövnedfall kan också ge en ogynnsam gödslingsseffekt. Därmed sagt att den mesta gallringen och röjningen alltså sker i anslutning till ängsmarkerna.

Följande principer bör iakttas vid röjning och gallring i anslutning till ängsmarkerna:

- Hasselbuketterna bör ej tillåtas bli högre än omkring två meter. De förnygras genom att sågas av vid basen. Den utpräglade bukettformen bör eftersträvas genom beskärning då det behövs. I de fall man önskar ta död på en hasselbuske sågas den av på cirka en meters höjd. Nya skott som skjuter ut senare klipps av. När busken är död sågas den av vid basen.

- När man betraktar träden på och kring ängsmarkerna bör man fråga sig: Hur stort blir det trädet i framtiden? Vill vi att det ska bli så stort? Är svaret nej på dessa frågor är det givetvis bäst och effektivast att ta ned trädet i god tid, medan det ännu är relativt litet.

- Ekarna närmast kring ängsmarkerna bör ha fria kronor och stå relativt fritt. Vid avverkning av ek koncentrerar man sig i första hand på de yngre träden. Grova gamla träd bör stå kvar. Träd som skuggar ängsmarkerna men som man ändå vill ha kvar kan underkvistas, det vill säga man sågar av de nedre grenarna, för att på så sätt få in mer solljus. Hänsyn för återväxten av ek genom att bevara yngre ekar på lämpliga platser.

- Döda grenar eller stammar som inte påverkar ängsskötseln bör vara kvar.

Faunavård

Att lämna kvar döda stammar och grenar, lägga upp komposthögar, hamla träd etc. är exempel på faunavårdande åtgärder som redan berörts. De viktigaste faunavårdande åtgärderna i stort hänger dock ihop med de grundläggande idéerna angående områdets skötsel, att upprätthålla ängsskötsel, att låta den omgivande löv- och blandskogen få mogna, att vidmakthålla den stora variationen och mångformigheten. Det borgar automatiskt för en god faunavård. Stor örtrikedom på ängarna till exempel gynnar många insekter, vilket i sin tur gynnar fågellivet. Slåttrade strandängar är mycket bra biotoper för paddor, vattensork och flera fågelarter.

Enskilda åtgärder som ytterligare kan gynna faunan listas nedan.

- Sätta upp fågelholkar av olika typer och storlekar.
- Lämna kvar täta snår och enbuskar.

- Regelbundet rensa Dyviksmarens utlopp så att fisken kan ta sig igenom (Dyviksmaren är fiskrik och en viktig lekplats för bland annat gädda).
- I samarbete med fiskerättsinnehavarna komma överens om strandnära områden där gräsmarken inte slås och att det ska finnas områden med vassruggar kvar runt Dyviksmaren, bägge åtgärderna till gagn för fiskreproduktionen.
- I något avskilt hörn skapa ett tätt nässelbestånd (nässlor är en viktig värdväxt för många dagfjärilsarver).

Underhåll av stigar, rastplats, redskapsbod, badplats, informationstavlor med mera

Stigar

Exempel på utfört underhåll:

- borttagning av trädstammar som fallit över stigarna.
- uppbyggnad av en grusgång i kanten av Södra strandängen 1991; dessförinnan var man där tvungen att passera via ett sankt parti.
- röjning av sly med mera i övre kanten av Stora strandängen så att den ursprungliga (och torrare) stigen blivit tillgänglig.
- slätter i kanterna av den svagt upptrampade stigen norr om Dyviksmaren / Norra Strandängen.
- Förutom fortlöpande underhåll (slätter, röjning) har utförts en viss utvidgning av grusgången vid Södra strandängen under 2009 samt förstärkning med grus av vissa utsatta och slitna avsnitt på stigen mellan Båthuset och Lillängen.
- I samband med uppförandet av ny gångbro över kanalen hösten 2010 så gjordes åtgärder vid anslutande gångstig på bägge sidor om bron.

Rastplats

Invid stigen vid Lillängen har några ekstockar och ekkubbar placerats ut för att nyttjas som rastplats. Den kräver inget direkt underhåll men ekstockarna kan bytas ut mot nya stammar när så behövs. Området är för övrigt väl försett med naturliga rastplatser. Om behov uppkommer för mer rastplatsutrustning så kan detta kompletteras på ett för området harmoniskt sätt. Tillkommande utrustning vid rastplats sköts av naturvårdsförvaltaren.

Badplatser

Berghällarna mot Ällmorafjärden erbjuder fina möjligheter för bad. Stranden vid Sandängen är mer långgrund med sandbotten. Den nedre delen av ängen nyttjas även för tältning. Här har röjts sly och även en del vass har tagits bort. Denna nedre del av ängen ska även i fortsättningen i första hand reserveras för besökare. Ytterligare vass bör röjas bort och vegetationen slås av på försommaren.

Informationstavlor

Några tavlor med informativ text om området har tidigare satts upp. Dessa är nu mogna att ersättas med ny skylthållare vid en eller flera lämpliga platser för informationsändamål. Kommunen underhåller naturreservatsskylt och skylthållare. Exempel på lämpliga platser som kan komma ifråga för skyltställ är vid parkeringen (område 31), i område 1, vid rastplatsen (område 17) samt vid Korpberget (område 23).

Dokumentation

Området är mycket väldokumenterat. Botaniska inventeringar har gjorts i flera omgångar (fortlöpande) dels över området i stort, dels i detalj över ängsmarkerna. På så sätt har förändringar av florans utveckling följts.

År 1988 färdigställdes en detaljkarta i skala 1:500 över området efter inmätning (med teodolit). Fotografering och videofilmning har skett, bland annat i samband med arbetsdagar. Utförda åtgärder är noggrant antecknade. En svampinventering gjordes åren 1992-93.

År 1995 utfördes en inventering av Dyviksmaren med avseende på kransalger och andra vattenväxter (Giegold och Tutturen: Inventering av kransalger inom sju kommuner på Södertörn, uppdrag från Södertörnsekologerna). Vid denna undersökning framkom att maren har stora bestånd av bland annat kransalgerna grönsträfsa, rödsträfsa och sträfsa *Chara aspera*. I maren uppehöll sig stora stim av småfisk.

Denna typ av dokumentation fortsätter kontinuerligt och är ett ambitiöst upplagt arbete och i dagsläget (2010) ges en skriftserie om Dyviksområdet och lövängsskötsel i allmänhet ut. I denna skriftserie samlas all dokumentation som gjorts och mycket av det vetande som finns över området.

Byggnader och anläggningar

I område 17, nära rastplatsen uppfördes under 2009 en redskapsbod för att underlätta områdets skötsel. Bodan underhålls av arbetsgruppen Dyviks lövängar. Inom områdena 4 och 29 finns ett befintligt båthus som ägs av Dyviks gård. Dyviks gård har servitut för båthuset och rättighet att köra transporter mellan båthuset och gården.

En ny bro över kanalen mellan saltsjön och Dyviksmaren har färdigställts under hösten 2010 av kommunen. Anläggningen är anpassad för personer med funktionsnedsättningar och ska även fungera för transporter och som färast när det behövs.

I område 3 finns det en brygga som löper längs med berget mot Ällmorafjärden. Ett antal platser för småbåtar finns här. Bryggan drivs av Dyviksudds tomtägareförening och verksamheten fortsätter som vanligt efter reservatsbeslut.

Stängsel

Vid olika tillfällen och olika platser inom naturreservatet kan det vara aktuellt att sätta upp stängsel för kortare perioder av bete. Arbetsgruppen sköter om detta arbete.

Skötselområden

Område 1 - Hassellunden

Beskrivning: Lövlund på relativt plan och frisk mark med stort hasselinslag. Tidigare mycket glest eller obefintligt fältskikt. Efter röjningar har detta tätat men består främst av lundarter, mest särlåka. Ängarterna är få och med liten täckning. Slätter och fagning förekom i slutet av 1980-talet men inte därefter.

Bevarandemål: Om tid finns kan delar av området hävdas som slätteräng av lövängstyp, om möjligt med årlig fagning och slätter, men i så fall först efter att de redan befintliga ängsmarkerna klarats av. För närvarande finns inte resurser till detta. Oavsett om årlig hävd kan ske vore det värdefullt att med tiden skapa en lövängskaraktär som en passande entré till området.

Åtgärder: Försiktig och successiv röjning respektive föryngring av hassel. Avverkning av flera träd (björk, ek, gran, en, tall) är nödvändigt. Detta för att för att få in mer solljus så att möjlighet för etablering av ängsväxter ges. Dock är det nödvändigt att följa upp med frösådd av förekommande arter i området så att en ängsflora kan bildas. Det är också nödvändigt att röjningen sker etappvis i flera omgångar så att effekter av röjgödslingen inte uppstår. Mot Midsommarängen lämnas en bård av hassel som gränsmarkering (kan dock föryngras). De unga askarna kan hamlas. Fagning och slätter kan utföras i mån av tid. Årlig borttagning av hundlokor.

Område 2 - Södra strandängen

Beskrivning: öppen strandäng, slått sedan 1985. Några intressanta arter finns (källört bland annat) men generellt är detta den botaniskt minst intressanta strandängen. Kärrspira och gökblomster har frösåts. Ängen är något för skuggig. I kanten finns en komposthög för maskletning, med omgivande nässelsnår.

Bevarandemål: öppen strandäng.

Åtgärder: Fortsatt ängshävd. Förbättring av floran genom fröspridning samt ökat ljusinsläpp, det vill säga avverkning av träd i sydkanterna (se område 1 och 3). Inhägnad av komposthögen så att den inte blir större. Nässelsnåret ska behållas och gynnas som mat och larvkammare för fjärilar.

Område 3 - Bryggberget

Beskrivning: Berg med i kanterna stora tallar samt mindre träd och buskar. Det finns en långsgående brygga utmed bergryggen som administreras av tomtägareföreningen.

Bevarandemål: Berg med träd- och buskvegetation i kanterna, dock något glesare än nu. Fri sikt mot Dyviksmaren och Ällmorafjärden är viktigt ur upplevelsesynpunkt. Tillgängligheten till bryggan ska vara god både för båtägare och besökare .

Åtgärder: Eventuellt mindre röjning av alar, en mindre tall etcetera i norra kanten av området för utsiktens skull och för att förbättra ljusinstrålningen i område 2. Lågvuxna träd och buskar som oxel, rönn, en med mera som inte stör utsikten sparas, liksom de stora tallarna.

Område 4 - Stränder kring Båthuset

Beskrivning: Berghällar och öppna strandpartier med en för östersjökusten representativ strandflora, bland annat blåsklöver, gulkämpar och strandkrypa. Tidigare fanns även kustarun. Det finns en halv jättegryta på berget. En kanal mellan Dyviksmaren och Ällmorafjärden finns i området. En ny bro anlades år 2010 över kanalen.

Bevarandemål: Öppna stränder med bibehållen flora.

Åtgärder: Slätter och räfsning av den smala remsan utmed kanalen. Höstbete kan ersätta slätter. Röjning av träd- och busk uppslag samt röjning av kanalen vid behov. Underhåll av träbron över kanalen.

Område 5 - Båthusbacken

Beskrivning: Liten långsmal torrbacke. God ängsflora med bland annat nattviol och slätterfibbla men grässvålen inte så tät på grund av skuggning av hassel.

Bevarandemål: Ängsbacke.

Åtgärder: Fortsatt slätter och fagning. Försiktig röjning av skuggande hassel i kanterna.

Område 6 - Ädellövskog N om Båthuset

Beskrivning: Ädellövskog med bland annat ek, ask och hassel. Rik lundflora, fram för allt i område 6a, med bland annat lundviol, långsvingel, lundslok, underviol, tvåblad, vårärt och mycket tandrot. I 6a finns även ovanligt stora hagtornsträd, men också hagtornsbuskar. 6b är något öppnare och även här örtrik. 6c har ett mer slutet trädskikt. På krönet i området är det stenig mark. Östslutningen är mycket skuggig med upplöst fältskikt. Askarna utmed branten visar spår av upprepad stubbskottshuggning. En albård finns utmed stranden.

Bevarandemål: I 6a och b ädellövskog med rik lundflora av örter och gräs. I 6c eftersträvas en naturskogs karaktär med död ved etcetera.

Åtgärder: I 6a har de stora hagtornsträden friröjts vilket kan behöva återupprepas vid behov. Hagtornslös röjs men enstaka buskar tillåts växa upp till stora träd. Observera att här finns flera arter av hagtorn. 6b: Slyröjning vid behov. Småträd av ask gynnas eller sparas. 6c: Inga åtgärder förutom röjning av eventuella barrträdsuppslag (gäller i hela område 6). I norra kanten mot område 7 röjs hassel försiktigt så att buskarna står fritt utan att bilda en tät vägg.

Område 7 - Stenbacken

Beskrivning: Ett vackert parti med utpräglad lövängskaraktär. Tre hamlade askar finns bland annat i området. Området hävdad sedan 1987. Marken i den övre delen är frisk-fuktig till sin karaktär. Den nedre delen är frisk-torr med en i huvudsak lågvuxen och fin ängsflora, bland annat mycket ormrot och jungfrulin.

Gräslök växer på en berghäll. Ett flertal större och mindre stenar samt två odlingsrösen bidrar till områdets karaktär. Marken sluttar svagt och påverkas av relativt ytligt och rörligt grundvatten. I det nordvästra hörnet står en friröjd ek samt hasselbuskage. Det finns även intressanta ängssvampar.

Bevarandemål: Löväng.

Åtgärder: Fortsatt ängshävd. I övrigt återkommande föryngring av hassel samt hamling av ask. Fröspridning av ängsarter på den övre delen och i nordvästra hörnet. Tuvor av tuvtätel skärs av.

Område 8 - Lillängen

Beskrivning: Före detta åkerteg, öppen med undantag av en nyponbuske (luddros) och en vildapel. Området hävdad sedan år 1984. Från början var vegetationen högvuxen och mycket trivial med få ängsväxter. I dag är stora delar av området nu i gott skick, med högt antal ängsväxter. Däribland finns jungfrulin, rödklint, darrgräs, samt de frösådda arterna vildlin, ängsskallra och många andra. Höjden på vegetationen är också lägre på grund av den fortgående näringsutarmningen.

Bevarandemål: Slätteräng.

Åtgärder: Fortsatt ängshävd. Återkommande beskärning av luddrosen. Tuvor av tuvtätel skärs av. På den allra nedersta delen av ängen utförs försommarslätter vid behov.

Område 9 - Lillängsstranden

Beskrivning: Liten öppen strandäng med bra flora, hävdad sedan år 1985.

Bevarandemål: Öppen strandäng.

Åtgärder: Fortsatt ängshävd.

Område 10 - Mosaikområde med ängsbackar med mera.

Beskrivning: Mosaikartat och småkuperat område som karaktäriseras av ett flertal parallella system av långsmala berghällar och där emellan svackor med tämligen grunt jordtäckte, vilka delvis hävdas som slättermarker. Dessa är tre till antalet:

10a Ett litet parti intill stigen på frisk mark med god, men ej speciell flora.

10b Lillbacken, ett artrikt parti med ett stort antal ängsarter och fin lågvuxen flora på torr-frisk mark. Här kan bland annat nämnas solvända, darrgräs, knägräs och backnejlika samt olika arter vaxskivlingar.

10c Lillgipan, en liten torrbacke med en fin lågvuxen flora, bland annat kattfot. Ängsflora finns även utanför dessa hävdade backar. I övrigt upptas området av mindre busk- och trädsnår, enar samt i sydöstra hörnet en ekdunge. Närmare tio hamlade askar finns i området.

Bevarandemål: Lövängsområde med ängsbackar, träd- och buskmarker i en mosaikartad blandning.

Åtgärder: Fortsatt lövängshävd. Höstbete kan i framtiden ersätta slätter. En allmänt lägre träd- och buskhöjd bör eftersträvas. Lövängskaraktären bör förstärkas. Ekdungen i sydöst kan möjligen gallras så att de kvarstående ekarna får fritt kring kronorna.

På så sätt skapas en ny vacker vy mot Dyviksmaren. I övrigt röjning av mindre träd och buskar som skuggar ängsmarkerna för mycket. Återkommande föryngring av hassel samt att enar gynnas. Den flerstammiga asken som redan kapats mot Stora strandängen kan stubbskotthuggas (på nytt).

Område 11 - Stora strandängen

Beskrivning: öppen strandäng (förutom två hamlade alar) på fuktig-blöt mark. De inre delarna har en högvuxen vegetation som domineras av plattstarr. De yttre delarna är mer lågvuxna. Vegetationen är tydligt zonerad. Området har hävdats sedan 1985, dessförinnan var den starkt igenvuxen med en tät alridå (cirka 50 trädstammar, vass, älggräs och strandlysing). Nu är området artrikt, bland annat finns kärrspira, slätterblomma, kärrvial och mängder av gökblomster.

På den inre delen finns områdets enda eldplats placerad på järnplåtar.

Bevarandemål: öppen strandäng.

Åtgärder: Fortsatt ängshävd. Tuvor av tuvtätel och veketåg skärs av. Försommarslätter av den inre delen bör ske vid behov. Askan från risbränningen avlägsnas från området. Vid höstbete med kreatur stänglas de fuktigare delarna av för att undvika trampskador. Eldplats i behov av uppgradering.

Område 12 - Badberget

Beskrivning: Berg med hållmarkstallskog. Örtrika bergspartier med slätterfibbla och monke förekommer. Mot område 6 finns lövgödslade partier med bergkårel.

Bevarandemål: Berg med hållmarkstallskog.

Åtgärder: Inga.

Område 13 - Blandskog N om Badberget

Beskrivning: Höjdparti på torr och stenig moränmark bevuxen med fram för allt ek, tall och gran. Ingen speciell flora med undantag för oxbär. På en granlåga i området har hittats spår av den rödlistade (hotklassade) skalbaggen bronsbjon.

Bevarandemål: Blandskog med ekdominans.

Åtgärder: Inga för närvarande men det kan bli aktuellt att framledes frihugga kring ekarna samt, om det visar sig nödvändigt, röja kring oxbärsbeståndet.

Område 14 - Lövbryn S om Sandängen

Beskrivning: Lövbryn med ask, björk, hassel med mera. Floran av mer trivial karaktär. Fläckkantarell (sällsynt) är påträffad.

Bevarandemål: Lövbryn.

Åtgärder: Björkarna i ängskanten röjs för ljusinsläppets skull samt för att skapa en mer naturlig djupverkan. Detta kan lämpligen göras i samband med midsommarfirandet i området. Någon enstaka björk i områdets övre del lämnas. Barruppslag röjs bort.

Område 15 - Sandängen

Beskrivning: En öppen slätteräng, hävdad sedan år 1984. Längre tillbaka i tiden nyttjades detta område som potatisåker. Floran är lågvuxen men inte särskilt rik. Framför allt är det mycket gräs men sparsamt med örter. Den södra kanten är alltför skuggig och mossbelupen. Den nedre delen används flitigt av bad- och campinggäster.

Bevarandemål: Slätteräng där den nedre delen reserveras för bad- och campinggäster.

Åtgärder: Fortsatt ängshävd. Den nedre delen slås på försommaren. Vassröjning vid strandkanten. För bättre ljusinflöde se område 14. Frösådd av i området förekommande ängsväxter eller utkast av hö från andra delar av reservatet.

Område 16 - Ekbacke N Sandängen

Beskrivning: Ekbacke med hassel i buskskiktet.

Bevarandemål: Ek- och hasselbacke.

Åtgärder: Inga för närvarande men vid behov röjning av sly och barrträdsuppslag.

Område 17 - Ädellövskog

Beskrivning: Lövskog med ek, ask, hassel samt andra träd och buskar. Mestadels skuggigt. I kanten mot område 11 finns ett snår med slånbärsbuskar. I området finns en redskapsbod och en rastplats med eldstad.

Bevarandemål: Ädellövskog, gärna tät men mer lågvuxen än den är idag. De höga träden får gärna ges fritt kring kronorna.

Åtgärder: Träden i slutningen hindrar delvis eftermiddagssolen att nå slättermarkerna från Stenbacken till Stora strandängen. Därför vore det bra att ta bort en del träd så att man får några ljusluckor, i första hand några tallar och björkar samt andra yngre träd och främst mellan område 15 och 11. Slånsnåret föryngras vid behov men ska inte tillåtas att breda ut sig ytterligare på Strandängen. Yngre askar kan eventuellt hamlas. Slutningen norr om Stora strandängen lämnas utan åtgärd (påverkar ju inte ljusförhållandena). Utmed stigarna behövs slyröjning vid behov.

Område 18 - Igenvuxet strandområde

Beskrivning: En gång i tiden öppen slätteräng, nu starkt igenvuxen med tät vass, älgört samt bitvis med klibbal.

Bevarandemål: Alternativ 1. Igenväxande referensområde som visar hur de öppna strandängarna skulle se ut utan hävd. Alternativ 2. Hävdad strandäng. Antingen genom slätter eller bete. En stor sammanhängande strandäng utmed marens hela norrsida vore fantastiskt - men i dagens läge är detta en för stor uppgift.

Åtgärder: Alternativ 1: Ingen skötsel i större delen av området. I norra delen mot område 19 röjs eventuellt träd bort i framtiden för att bibehålla utsikten mot maren. De ringbarkade döda alarnas toppar sågas av för att skapa högstubbar åt hackspettarna (risken är annars stor att träden bryts nära basen). Alternativ 2: Om bete kan ordnas behöver träden tas bort (främst al), åtgärden är inte aktuell tills vidare.

Område 19 - Låg alkulle

Beskrivning: En låg liten bergkulle bevuxen med al. Plats för kompost.

Bevarandemål: Alkulle. Kompostplats.

Åtgärder: Hamling av al.

Område 20 - Norra strandängen

Beskrivning: Öppen strandäng som är hävdad sedan 1990. En fin, lågvuxen vegetation med bland annat kärrspira, kärrvial och luddunört.

Bevarandemål: Öppen strandäng.

Åtgärder: Fortsatt ängshävd. Strandängen kan utökas något så att den får mer naturliga gränser. Om bete kommer till stånd i området behöver ängen stängslas.

Område 21 - Lövskog

Beskrivning: Lövskog bevuxen med al, asp, ask och ek. En del av asparna är ringbarkade och döda. Norra spetsen har intressant lundflora med bland annat myskmadra och underviol. Vid vägen finns ett flackt och aldominerat parti med mycket lundslok.

Bevarandemål: I huvudsak orörd lövskog med naturskogskaraktär.

Åtgärder: Inga, förutom röjning av barrträdsuppslag och vid nordspetsen eventuella floravårdande röjningar om behov uppstår. Topparna av de ringbarkade döda asparna kan kapas för att skapa högstubbar. Det kan bli aktuellt med att röja gran vid behov, särskilt mot vägen i alpartiet.

Område 22 - Blandskog

Beskrivning: Sluttning S om Korpberget med en lite risig blandskog. Myskmadra växte här tidigare men har nu på grund av tramp från fotgängare minskat drastiskt.

Bevarandemål: Blandskog. Referensområde, det nedre partiet var slåttermark i början av 1800-talet.

Åtgärder: Inga.

Område 23 - Korpberget

Beskrivning: Området består av ett bergstup med hållmarksskog uppe på hjässan. På krönet växer nordkråkbär. Längre ned avsatser med ek där det sällsynta gräset lundskafting växer. Klätterrörelsen har anlagt leder längs bergssidan, dessa anläggningar ingår inte reservatsförvaltarens och kommunens ansvar.

Bevarandemål: Bergstup med hållmarkstallskog.

Åtgärder: Inga, utöver att värna om att bergsklättrare inte sliter på bergbrantsfloran eller stör möjligheterna till häckning för vissa fågelarter. Utbyte av befintliga klätterbultar i de befintliga leder som finns i området kan av klätterrörelsen bli aktuellt, efter tillstånd från reservatsförvaltaren. Befintliga bulthål ska återanvändas.

Område 24 - Sumpskogen

Beskrivning: Gran och blandsumpskog som uppstått ur före detta betesmark. I området har under senare åren uppehållit sig den sällsynta mindre flugsnapparens som är med på den nationella rödlistan över hotade växt- och djurarter.

Bevarandemål: Gran- och blandsumpskog.

Åtgärder: Röja undan eventuella nedfallna träd så att en stig genom området är framkomligt till fots. Mindre röjning av ung granar kan vara befogat för att på sikt ge skogen ett mer varierat trädsnitt med flera olika trädarter som även gynnar fågelfaunan i området.

Område 25 - Bergrygg söder om Dyviksmaren

Beskrivning: En hög och brant bergrygg som bjuder på en intressant lav- och mossflora. Bergbranten ned mot Dyviksuddsvägen är av Skogsstyrelsen värderad som nyckelbiotop och därmed hysa höga naturvärden. I området finns blandskog i sluttningarna med stort inslag av ädellövträd, bland annat alm men även grova aspar. Bland kärleväxterna återfinns myskmadran. Klätterrörelsen har anlagt leder längs bergssidan, dessa anläggningar ingår inte reservatsförvaltarens och kommunens ansvar.

Bevarandemål: Behålla bergbranten i oförändrat skick. Gynna ädellövskogen på sikt.

Åtgärder: Ta bort gran som växer in i ekar och liknande. Gynna ädellövträd på sikt genom att röja yngre granar. Utbyte av befintliga klätterbultar i de befintliga leder som finns i området kan av klätterrörelsen bli aktuellt, efter tillstånd från reservatsförvaltaren. Befintliga bulthål ska återanvändas.

Område 26 - Midsommarängen

Beskrivning: Äng för midsommardans och annan samvaro. Ganska rikligt med rödkämpar som gynnas av slitaget. Ängen slås gärna under säsong och den del som används för midsommarfirande kan iordningsställas för detta ändamål.

Bevarandemål: Äng för midsommardans och annan samvaro.

Åtgärder: Gallring av träd, för att nå bra skuggförhållanden för den övriga växtligheten. Ängsslätter.

Område 27 - Dyviksmaren

Beskrivning: Grund mar (maximalt 1.8 meters djup), med en rik vattenväxtflora, till exempel havsnajas, hornsärv och kransalger. Kransalgerna indikerar en förhållandevis intakt miljö som inte är övergödd. Flera kransalgarter har hittats i maren, däribland de mer sällsynta grönsträfs och rödsträfs.

Maren är en mycket betydelsefull lekplats för gädda, braxen, ruda och abborre med flera fiskarter. Här finns även en hel del fågel. Häckar gör bland andra knölsvan och skäggdopping. Maren besöks regelbundet också av fågelarter som skrakar, häger, tärnor med flera.

Bevarandemål: Bibehålla Dyviksmarens höga naturvärden.

Åtgärder: Se till att närområdet runt maren inte bidrar med näringsämnen i för hög grad. Kanalen ut till Ällmorafjärden ska hållas öppen för fiskens och vattencirkulationens skull. Förbud för allmänheten mot att nyttja båt på och fiska i Dyviksmaren utan tillstånd från naturvårdsförvaltaren. I Dyviksmaren gäller fiskeförbud under tiden 1 april till och med 15 juni. Kvarlämnade vassruggar runt maren och orörda, strandnära ängsmarker om hösten gynnar fiskens lek.

Område 28 - Del av Furuholmsfladen

Beskrivning: En mindre mar som är belägen söder om Dyviksmaren. Större delen av maren är privatägd (Dyvik 1:302 och 1:303).

Bevarandemål: Området kan vara av betydelse för fiskpopulationerna. Det är viktigt att försöka hålla utloppet till Saltsjön öppet även om detta är en konstlad åtgärd i en naturlig uppgrundning och igenväxning. Marens utlopp ligger dock inom privatägd mark varför detta får diskuteras med markägaren.

Åtgärder: Håll kanalen ut till Saltsjön öppen i den utsträckning som det bedöms vara av värde för fiskbestånden. Samråd med markägare till del av maren.

Område 29 - Båthusviken

Beskrivning: Grund vik som främst används som hamnplats för fritidsbåtar och här mynnar Dyviksmaren och Furuholmsfladen ut i Ällmorafjärden. I området finns en brygga som nyttjas av kringboende samt ett båthus som ägs av Dyviks gård. En utökning av bryggan för båtar är starkt olämpligt med tanke på naturlivet i marerna och i närområdet.

Bevarandemål: Vik för båtplatser och fiskens vandring till och från Dyviksmaren och Furuholmsfladen.

Åtgärder: Inga, förutom vaksamhet mot synbara vattenföroreningar som kan transporteras in i marena vid högvatten i Ällmorafjärden.

Område 30 - Del av Ällmorafjärden

Beskrivning: Vattenområde, del av Ällmorafjärden.

Bevarandemål: Vattenområde.

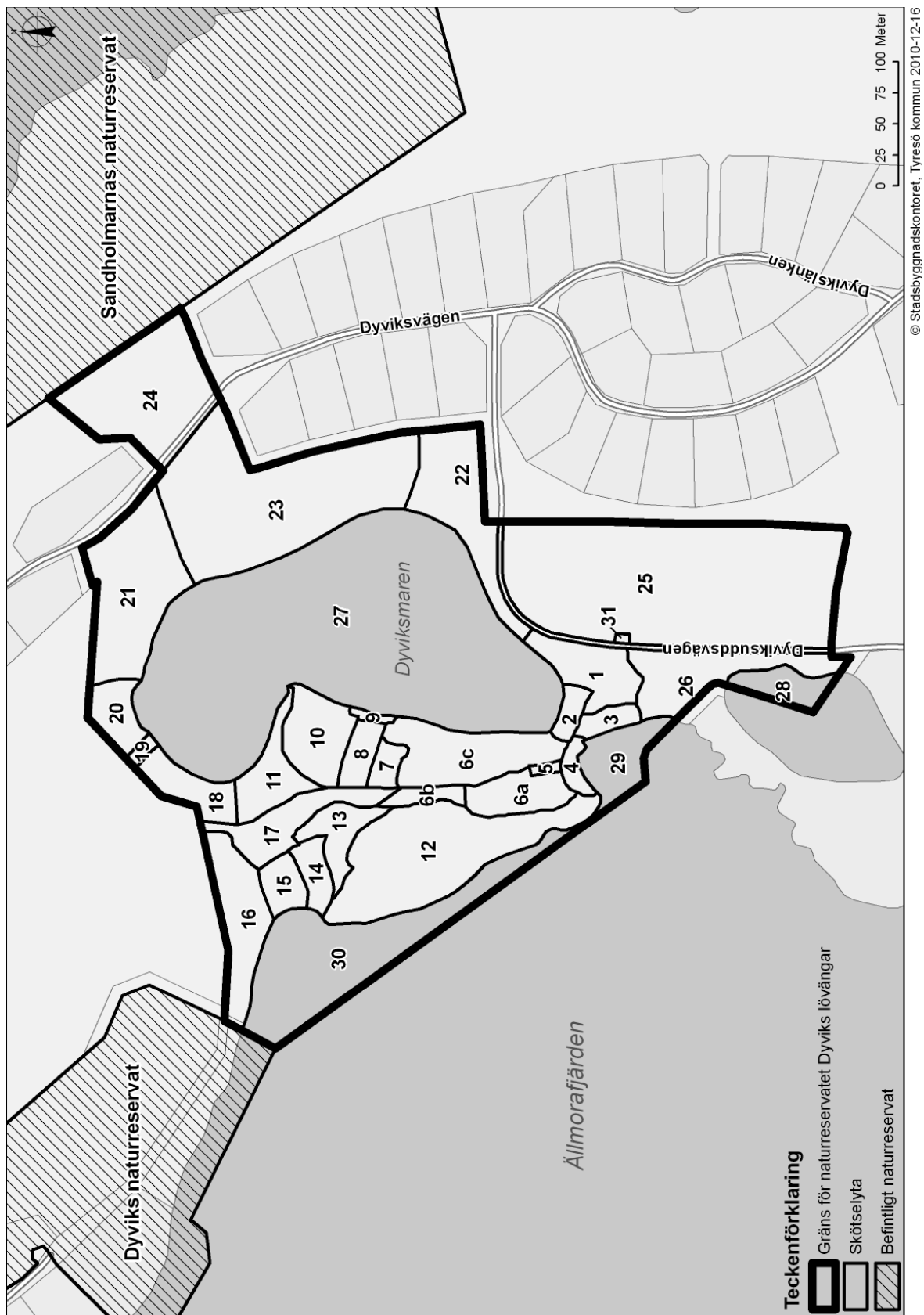
Åtgärder: Inga, utöver att söka förhindra att fritidsbåtlivet inverkar negativt på strandpartierna inom reservatsområdet.

Område 31 - Parkeringsplatser vid Dyviksuddsvägen

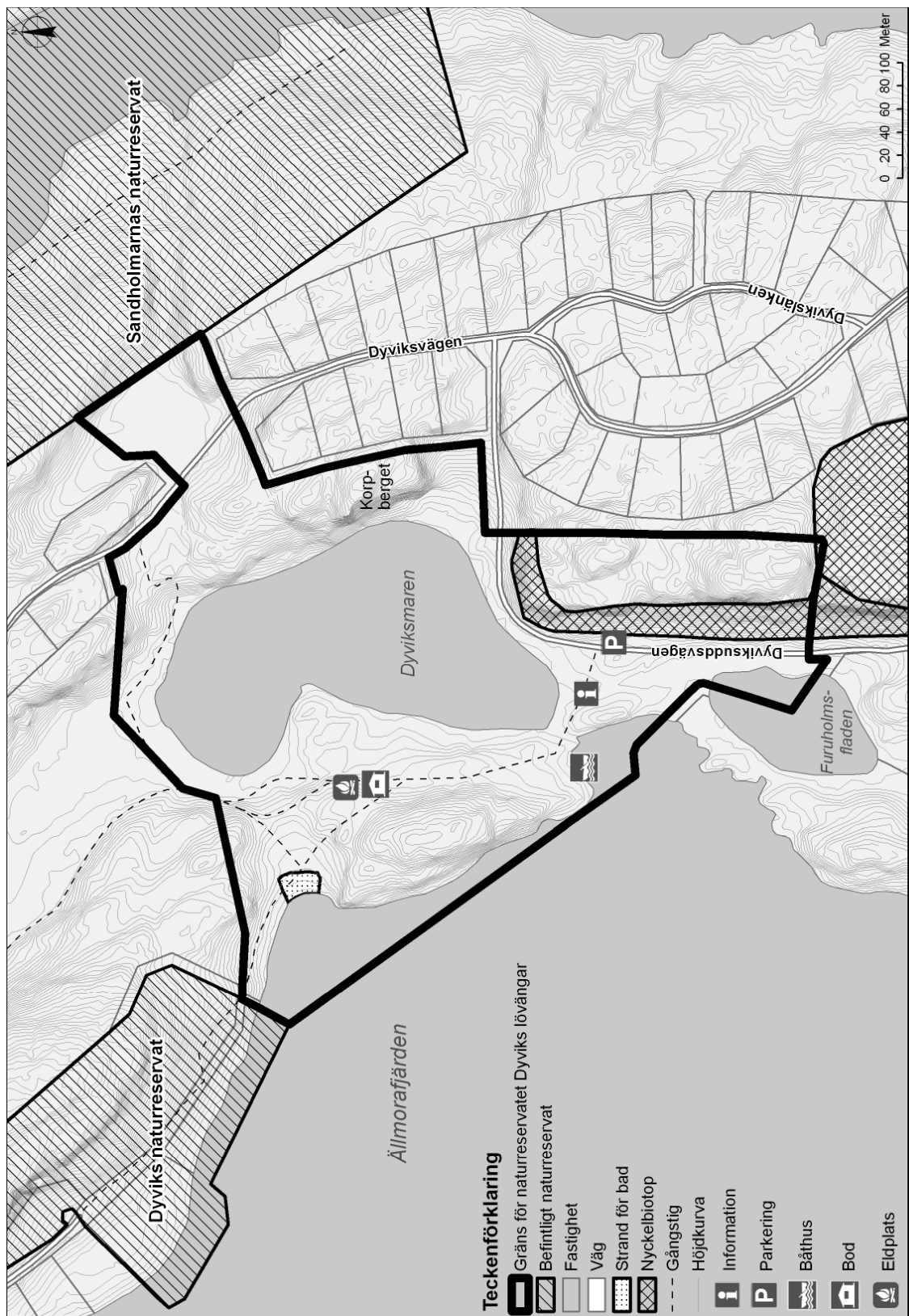
Beskrivning: Parkeringsplats för 5-6 personbilar. Eventuell plats för naturreservatsskylt.

Bevarandemål: Parkeringsplats.

Åtgärder: Grusning av parkeringsytan kan behövas framöver. Eventuellt är området lämpligt för en naturreservatsskylt.

Figur 1. Karta med skötselområden inom Dyviks lövängars naturreservat, Tyresö kommun.

Figur 2. Karta med byggnader och anläggningar inom Dyvicks lövängars naturreservat, Tyresö kommun.